

Značilna je tudi množica antitez, besednih iger, podčrtanih misli, osupljajočih domislic in — kakor sem že omenil — raba enostavnih, vsakdanjih izrazov, ki te sprva nekam tuje presunejo, a se jim polagoma privadiš in se vživiš v ta način.

S tega stališča bi si ne upal pesniku očitati niti verza „ogenj in ótrov sovrage naj le *riga*“ v pesmi „Narodu“ (84.), ki je dragocen in skoro tipičen vzorec Debeljakove poezije.

Neumljivo mi pa je, kako je zašla v to zbirko poskočna in objestna „Objest“ (69.).

Zadnji dve, na ritmično prozo uglaseni politični pesnitvi, sta izvrstna zglede pesnikove duhovite iznajdljivosti (prim. v „Basni“: otok Ostróvo = Avstrija, Duna = Dunaj, Štrk = Stürgkh, Orel = Adler, Globanja = Ljubljana; in v „Prezreli deci“: striček = Wilson, sirote = avstr. Slovani).

Vse lastnosti te zbirke in posebnosti, ki so osobito lastne francoskim stihotvorce, ki jim kumuje galski esprit, so v našem slovstvu nekaj novega, vsled česar je treba to odlično knjigo pesmi pozdraviti kot izraz pri nas doslej še nezastopane smeri artizma.

V njej vidimo, nasproti starim, po izvoženih potih lovečim se načinom izražanja duše novo, sočno umetnost močnega pesnika, ki je vrhutega ravno tako neizprosni avtokritik, a se ne boji, da bi intelektualizem zamoril srce. Zdi se, da naznanja te vrste poezija, ki jo je pri nas prvi uvedel Debeljak (čigar posamezne, v Zvonu priobčene pesmi so, kot vse neobičajno, zbujele tu in tam nerazumevanje, da celo odpor!), prve zarje nove, prerrojene lirike bodočega človeka, ki ni le sanjam predan boleestnež, temveč tudi računar in merec svoje duše. Zanimivo je, da opažamo nekak podoben način oblikovanja že tudi pri Medvedu.

Komur pa se ne bo posrečilo raztopiti stalaktite v zvočne valove, ga pa bo za prebiranje teh pesmi odškodovala vsaj odlična jezikovna umetnost, ki priča o visoko razvitem in občutljivem avtorjevem čutu za lepoto in blagozvočnost slovenščine.

Miran Jarc.

Stritarjeva antologija. Uredil in uvod napisal dr. Ivan Prijatelj. V Ljubljani, 1919. Izdala in založila Tiskovna zadruga. 247 str.

Za „Aškerčevo čitanko“ — ki bo kmalu izšla v novi, razširjeni izdaji — je Prijatelj priredil „Stritarjevo antologijo“. Tako delo je za popularizacijo naše umetnosti in za kulturno izenačevanje in napredovanje naših čitajočih krogov neprecenljivega pomena. Posebno če ga vrši mož, ki ima za tak posel vse, kar je treba: širok razgled po svetovni duševnosti in podrobno znanje predmeta. Povrh pa še ono nad vse ljubeznivo, v resnici socialno čustvo, ki mu nareka, da se kot znanstvenik ne sme bati, da bi s takim „divulgativnim“ delom svoj poklic kakor že koli omadeževal. „Noblesse oblige!“ — to geslo velja na tem polju tudi še v današnjih demokratičnih časih, in v teh časih še prav posebe!

Obširen, 85 strani obsegajoč uvod podaja podrobno analizo Stritarjeve duše in njegovega pesniškega dela. Pisan je s tako intimno poglobitvijo v Stritarjevega duha in s tako eleganco, da ga lahko štejemo k najboljšim rečem, kar jih je Prijatelj doslej napisal. Človeku se Stritar prav priljubi, postane mu blizek, simpatičen, domač. Vendar pa se, ko preide od uvoda k „antologiji“ sami, ne more ubraniti nekemu neprijetnemu čustvu. Vsaj meni je, ko sem listal po antologiji, „gutiral“ to ali ono pesem in se pri tem spominjal uvoda, večkrat zvenelo po

glavi: „Tant de bruit pour une omelette!“ — Človek se mora res z muko vmisliti v vse lepe in resnične besede uvoda, pa še potem komaj premaga verze:

„Mati, Turek je Lisko ukral,
ko sem v Rebri jo pasla!
Kdo nam bo zdaj, ko jo je odgnal,
mleka dajal in masla?“

Ti verzi bi naj bili tragični, pa niso. Kažejo nam samo, kakor cikel „Raja“ še marsikje, dasi ne tako jarko, da so Stritarju manjkali pravi tragični toni. Elegičnemu pesmistu, ki je stvar gledal bolj od zunaj, bolj na zunanjih posledicah, ko pa na primarnih vzrokih, ni bilo dano ono, kar treba elementarnemu tragiku. Ta neskladnost med poetično tvarino in poetovo tvorbo dirne človeka zelo neprijetno — tudi če ne misli ravno na vzore, ki jih daje n. pr. „Smrt Smail-age“ ali pa narodna pesem. Mogoče nam to razloži že formalna stran njegove poezije, prav svetna uglajenost njegovega verza. Stritar je tudi v tej reči človek sveta, uglajen, umerjen, oddaljen od primitivne, zato pa primarne in v svojih pojavih elementarne, baš zato pa v umetniški tvorbi tako učinkovite narave. Kako neprimerno več pesniške sile je v okorno jecljajočem Levstiku! In kaj da je Levstik s tako otročjo zaverovanostjo videl svojega učitelja in svoj pesniški vzor baš v Stritarju? Odkod ono občudovanje, ki je pred Stritarjem objemalo vse, tudi Jurčiča? — Ko je Jurčič z nekako mrzično naglostjo pisal veliki inventar naše domače dobe, zajemal v svoje spise vso slovensko zemljo in nje tajinstveni čar in ko je Levstik bojeval svoj trdi boj za bodočnost naše domače kulture, je Stritar na Dunaju skušal ustvariti Slovencem njihovo „Gartenlaube“! „Facit indignatio versus!“ — s to literarno reminiscenco je začel Stritar svoje „Dunajske sonete“, vzkliknil v resnični jezi in ogorčenosti: „Naprej! pa naj si sam razbijem čelo!“ — Levstik si v Ljubljani v bojih iz oči v oči ni razbil samo čela, ampak telo in dušo! Res je bil Stritar, kakor priča Jenkov epigram, že na gimnaziji med svojimi součenci nekaj posebnega, toda ob vsej tej zaverovanosti Levstika, Jurčiča in drugih se človek ne more otesti bridkega čustva: ti ljudje, ki so komaj pogledali na Dunaj, so v Stritarju zrlí človevka, ki se je ogledal po svetu, ki ga je pred njimi odlikovalo poznavanje sveta, znanje in družabna politesa, vse reči, ki jih sami niso imeli. Preznačilna je ropotava osornost, s katero je Levstik podil Stritarja v krčmi iz „boljše sobe“ med kmetske fante in ga demonstrativno pital s črnim kruhom! —

Trajnih zaslug si Stritar ni dobil toliko kot poet, kolikor bolj v svoji vlogi narodnega pedagoga in učitelja; v tej vlogi pa tudi ni toliko deloval kot inicijator ali vodnik, kolikor kot posredovavec. Zato „antologija“ ne poda Stritarja z vseh značilnih plati, ampak samo bolj njegove formule in njegov program v pesniški obliki. Če primerjam „Stritarjevo antologijo“ z „Aškerčevo čitanko“, bi prav rad zamenjal oba naziva; že z ozirom na formalno stran bi se pri Aškercu prej lahko govorilo o „antologiji“, za Stritarja pa bi bila prej primerna „čitanka“, ki bi podajala manj pesmi, zato pa več njegovega praktičnega, v poezijah samo programatično izraženega delovanja. Že z ozirom na Stritarjevo literatsko verziranost bi v tako čitanko spadalo kot vzorec tudi dvoje troje njegovih nemških pesnitev in poskus njegovih latinskih verzov, v katere je prelił nadležno poglavje iz latinske gramatike in ki ne smejo ostati pokopani v ne vem že katerem programu neke dunajske gimnazije. Kot delec, kamenček onega pestrega mozaika, ki

tvori Stritarjev življenski opus, bi ti verzi bili več ko navadna literarnozgodovinska kuriozitetata ali filološka gurmandiza. Potem bi moralo biti v taki čitanki dvoje troje onih bolj diplomatičnih ko polemičnih člankov, s katerimi je Stritar udeležen ob kulturnem boju, pred vsem članek z njegovo „tragično krivdo“ in članki, v katerih je razlagal svoje stališče do naše „moderne“. Ne smelo bi se prezreti tudi njegovo delo pri „Mohorjevi družbi“, ki je za Stritarja vendar tako zelo značilno. V obilni meri bi morala biti vpoštevana tudi mesta, v katerih razvija Stritar svojo literarno teorijo, ki so nam pri njem — kakor pri vsakem literatu — zažejeni originalni dokumenti.

Mnogo vsega tega je Prijatelj sicer že obdelal v svojem „uvodu“, toda direktni dokumenti so — če jih opremi z uvodom tako večča roka, kakor jo ima ravno Prijatelj — najlepše gradivo za spoznavanje kakega umetnika. Naj bi „Aškerčevi čitanki“ kmalu sledila v drugi izdaji tudi „Stritarjeva antologija“! Zasluži jo v enaki meri in bo dobro došla ne samo ljubiteljem naše umetnosti in naše kulture, ampak tudi potreban šole.

J. A. G.

ob vsej hvale: vendar je menda malo biča vidi pri Prijatelju!

Bežek Viktor: Splošno ukoslovje z umoslovnim uvodom. I. snopič. Ljubljana 1917. 200 str. Založba Slovenske Šolske Matice v Ljubljani.

Bodoči zgodovinar naše filozofske literature bo z Bežkovim delom nekako zaključil nje pripravljavno dobo. Pri vsej razliki, ki loči njej pripadajoče pisatelje, ima njih delovanje številno skupnih znakov. Predvsem se nahajajo izvori teh mož več ali manj pri vseh v beletriji, ki tvori njih pravo in prvotno domeno, dočim se ne morejo izkazati s korenito matematično in nadalje naravoslovno izobrazbo. V zvezi s tem je, da manjka njihovim metodam stroga eksaktnost in njih rezultatom trdna podlaga. Naloga, za katero je poklicala višja previdnost te samouke na plan, je bila, oblikovati nam filozofsko terminologijo in narediti jezik sposoben za kretanje v zračnih višavah abstraktnega mišljenja. To nedvomljivo zaslugi je tem višje ceniti, ker moramo vpoštevati, da slovenščina, bogata na konkretnih, revna na abstraktnih izrazih, v sedanjem stadiju razvoja ni baš „filozofski jezik“. Pregled idejnega materijala pa, ki leži v dotičnih delih, nam priča, da so si delali avtorji o marsičem svoje misli, ne da bi se povzpeli v katerisibodi točki čez goli eklekticizem. Tuji miselci jih vodijo varno čez filozofska razpotja kot gospod vojnih trum nekoč izvoljeno ljudstvo. „Die slowenische Logik ist schon im Druck“, te krilate besede je izustil nekoč v dunajski zbornici Klun (isti, ki je tudi zatrjeval, da Kranjci plačujejo davke „z navdušenjem“), upajmo, da kmalu ugledamo to slovensko logiko.

Sicer je pa Bežkovo filozofsko pisateljstvo podrejeno vseskozi pedagoškim ciljem, in torej upotreblja miselne izsledke drugih kot nekaj že gotovega ali dognanega. Naloga, ki si jo je postavil naš avtor, je načrtana s pogumno velepotenznostjo: sestaviti celoten učbenik za formalno izobrazbo učiteljevo, „učiteljevo propedeutiko“. Po mojem prepričanju se vrednost takega kompendija s tem poveča, ako prevzame samo en mož nalogo, da nariše celoten obseg teoretske predizobrazbe; tako delo bo zajamčilo veliko bolj toli potrebno harmonično skladnost posamičnih delov kot pa sodelovanje mnogih. Razpored gradiva pa nam kaže to-le sliko:

V knjigi „Obče vzgojeslovje“, ki je izšla pred nekaj leti, služi psihologija kot podlaga za vzgojeslovje, v pričujoči pa je vcepljeno ukoslovje na logiko („umoslovje“). Kako stoji stvar z nameravanjem nadaljevanjem, mi ni znano. Proti

*J. Platow
brat Lamy
filozofski?*